

Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fendikoğlu: — İçtimaiyat dersleri birinci cilt: „İçtimaiyata giriş“. — Gençlik Kitabevi neşriyatı, No. 1. — İstanbul, 1944. — 136 sahife. Fiyatı: 150 Krş.

Son on senelerde neşriyat ve bedrisat faalliyetini bilhassa hukuk sosyolojisi'ne tahsis eden içtimaiyat profesörü *Dr. Fendikoğlu*, Hukuk Fakültesinde tedris ettiği içtimaiyat derslerine ait olan kitabının birinci cildini „İçtimaiyata Giriş“ adı altında ortaya koymak suretiyle ilim kütüphanemize yeni bir eser kazandırmış bulunmaktadır.

Profesörün (S. 13 de) dediği gibi: „Memleketimizde hukuk sosyolojisi bir bakıma göre eski addolunmalıdır. İlmî içtimaiyattan önceki içtimaiyat telâkkisi kadrosu içine bizdeki fıkıh, usulü fıkıh isimleri altındaki mülâhazalar sistemini de ilâve etmek mümkündür.“ „İlmî ve pozitif bir içtimaiyat kadrosuna ithal edilebilecek bir hukuk içtimaiyatı bizde, büyük harp sıralarında Fransız sosyolojisi denen *Durkheim* mektebinin tesiri altında başlamıştır. Avrupaî sosyoloji telâkkisini ilmî araştırmalarda ilk tatbik etmiş olan *Ziya Gökalp*, hukuk içtimaiyatçılığında da rol oynadı. İstanbul Üniversitesinde 1915-16 yıllarında verdiği derslerin bir kısmı — İlmî içtimâ'ı hukukî — Science sociale juridique — ismiyle eksik olarak taş basması basıldı“ (S. 14). „Beş on senedenberi muhtelif mecmualarda bu tesirle aynı mevzu etrafında makaleler yazıldı. Hukukla alâkalı yüksek tahsil şubelerinde — ezoümle İstanbul ve Ankara Hukuk Fakülteleri, iktisat ve edebiyat Fakülteleri, Siyasal Bilgiler Okulu gibi tedris müesseselerinde ders programlarına sosyolojinin ithal edilmesi, ve tahsisen hukuk sosyolojisi problemlerinin incelenmesi *Ziya Gökalp*'ten beri devam eden bu an'anenin tesiri altında vukua gelmiştir“ (s. 26).

İşte, *Prof. Fendikoğlu*'nun „İçtimaiyata Giriş“ adlı sentetik kitabı kanaatimizce bu an'anenin semerelerinden birini teşkil etmektedir.

Profesör, kitabının başlangıcında hukuk ile sosyolojinin münasebetlerini belirtmekte ve birinci kısmı doğrudan doğruya hukuk sosyolojisine tahsis etmektedir. (Bu bilgi şubesinin Fransa, Almanya ve memleketimizdeki durumunu, hukuk sosyolojisine mevzuunu teşkil eden meseleleri, hukuk sosyolojisinde „bütün ve illiyet“ fikirlerini, „düşünce ve iş“i gözden geçirmekte, „hukuk sosyolojisinden hukuk politikasına“ teveccüh ederek, „hukukta tecrübe — Kanun yapma san'atı“ndan bahsetmektedir. (Bu sayılan hususlarda ancak ana hatlar

ve ipuçları veren Profesör, hukuk sosyolojisinin en esaslı konularından birini teşkil eden „tedvin problemi“nin üzerinde durmuş ve sosyolojinin tedvin işinden evvel, tedvin esnasında ve tedvinden sonraki hizmetlerini kısaca tetkik etmiştir.

Kitabın ikinci kısmında umumî olarak „içtimaiyat doktrinleri“ ele alınmıştır. Auguste Comte'un meşhur „Üç Çağ kanunu“nu beş'e çıkartarak şematik bir surette içtimaiyat tarihçesine tatbik eden profesör (sözügeçen eser, s. 29, 30) içtimaiyat doktrinlerinin — bu ilmin mevzuunu tayin bakımından — tipolojisini yapmış, ve sırasıyla coğrafyacı, hayatıyatçı (mıççı, uzviyetçi, aileci), ruhiyatçı ve nihayet içtimaiyatçı doktrinleri yakından ele alarak, muhakemelerini, delillerini tetkik etmiş, münakaşa ve tenkitlerini yaparak içtimai şeniyet ve içtimaiyatın mevzuu hakkında şu vazih neticeye varmıştır: Modern içtimaiyat realist ve rölativist bir gözle içtimai hadiselerin illetlerini sırf coğrafi, uzvi, veya ruhi hadiselerde değil, bizzat bunların hey'eti umumiyesini „consensus“ veya „gestalt“ını da ihtiva eden içtimai şeniyet ve hadiselerde arayacaktır.

Bu kısımda içtimaiyat doktrinlerinin panoraması çizilmiş, müellifin literatüre vukufu dolayısıyla bir taraftan Auguste Comte, Le Play, Tarde, Ribot, Durkheim gibi Fransız; Rosenbeng, Von Wiese, Simmel, Marx gibi Alman; Westermack, Carlyle gibi İngiliz ve Giddings, Cooley, Mac Dugall gibi Amerikan sosyologlarının fikirlerinden bahsedilirken; diğer taraftan İbni Haldun, Naima, Ziya Gökalp, Mehmed İzzet gibi İslâmî ve Türk kültür çevremizin mütefekkirlerinin görüşleri ele alınmış; Gestalt sosyolojisi gibi yeni çığırlara, Yahudi meselesi, determinizm ve hürriyetçilik, „büyük adam“ meselesi gibi enteresan problemlere de kitapta yer verilmiştir.

Umumî içtimaiyat doktrinlerinin en tipik olanlarını böylece bir giriş hâlinde ve hukuk ile ilişkileri gözden kaçırılmaksızın izah eden profesörün içtimaiyat dersleri kitabının birinci cildi burada bitmektedir. Müellife göre: „Doktrinlere bu tarzda bir temas neticesinde elde edilecek umumî bir sosyoloji kültürü, üçüncü bir kısımda yeniden hukuk sosyolojisine avdetimizi kolaylaştırabilir“ (sözügeçen eser, s. 11). Profesörün bu Giriş kitabını takip edecek olan ve diğer hukuk disiplinlerine temas eden meseleler hakkında sosyolojik araştırmalardan terekktüb edeceğini (sözügeçen eser, s. 9) sandığımız müteakip ciltlerini büyük bir sabırsızlıkla Türk ilim kütüphanesinin ümit etmekte olduğunu söyleyebiliriz.